

УДК 377.015.31:378.663–057.87

Н. А. Шелест

**ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СТВОРЕННЯ
СІМ'Ї СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ КОЛЕДЖІВ
У ПОЗААУДИТОРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: МЕТОДИКА
КОНСТАТУВАЛЬНОГО ЕТАПУ ЕКСПЕРИМЕНТУ**

В умовах зниження виховної функції сім'ї, лібералізації статевої моралі, зростання кількості розлучень, зниження рівня матеріальної забезпеченості переважної кількості молодих сімей особливої гостроти набуває проблема формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів.

Необхідність підготовки студентської молоді до сімейного життя обумовлюється нормативними документами загальнодержавного рівня, такими, як: Конституція України, Сімейний кодекс України, Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, Національна стратегія розвитку України на період до 2012 року; рекомендації парламентських слухань на тему: «Інститут сім'ї в Україні: стан, проблеми та шляхи їх вирішення», Концепція сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» на 2012-2021 роки.

Проблема підготовки студентської молоді до сімейного життя, формування сімейних цінностей знайшла відображення в працях вчених-педагогів Т. Алексеенко, А. Барбінової, О. Докукіної, Л. Канішевської, А. Карасевич, Т. Кравченко, Л. Повалій, В. Постового, Л. Яценко та інших.

Мета статті – розкрити методику констатувального етапу експерименту з проблеми формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів у позааудиторній діяльності.

Метою констатувального етапу дослідження було:

1. Розробити критерії та показники сформованості ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів.
2. Здійснити добір діагностичного інструментарію відповідно до проблематики дослідження, вікових та індивідуально-психологічних особливостей студентів аграрних коледжів.
3. Схарактеризувати рівні сформованості ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів.

Дослідниця Л. Канішевська зазначає, що ранній юнацький вік є періодом визначення свого місця в житті, здійснення професійного вибору; статевого дозрівання й пошуку партнера в інтимній сфері; визначається активним привласненням суспільних норм і функцій, можливістю їх якісного усвідомлення; оволодіння соціальними ролями, тобто юнак формується як суспільний суб'єкт [1, с. 81].

У педагогічній теорії критерій подається як ознака, на основі якої

здійснюється оцінка: «критерій – засіб для судження, ознака, на основі якої робиться оцінка, визначення або класифікація чого-небудь», «мірило судження та оцінки», «основна ознака, за якою одне рішення обирається із багатьох можливих» [2, с. 8].

Учені поділяють критерії вихованості на дві групи: ті, що пов'язані з проявом результатів виховання у зовнішній формі – судженнях, оцінках, учинках, діях особистості, й такі, які свідчать про явища, приховані від очей вихователя – мотиви, переконання, орієнтації, а показниками вихованості виступають такі інтегральні прояви особистості, як система цінностей, здатність включатися в різні види діяльності, виявляючи в ній цілеспрямованість, осмисленість, самостійність, творчу активність, відповідальність [3, с. 196–197].

На основі з'ясування сутності та структури феномена «ціннісне ставлення до створення сім'ї», визначено критерії та показники сформованості ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів: когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний.

До показників когнітивного критерію відносили такі: знання щодо сутності та функцій сім'ї; усвідомлення цінності сім'ї для окремої особистості та суспільства в цілому; усвідомлення важливості моральних цінностей (любові, дружби, вірності, взаємоповаги, взаєморозуміння) як основи сім'ї.

До показників емоційно-ціннісного критерію відносили наступні: мотивація на створення сім'ї та виконання подружніх і батьківських обов'язків; здатність до емпатії; прагнення створювати сімейні відносини і розвивати їх на основі моральних цінностей (любові, дружби, вірності, взаємоповаги, взаєморозуміння).

Показники поведінково-діяльнісного критерію визначалися здатністю адекватного вибору поведінки в різних життєвих ситуаціях; наявністю вміння спілкуватися з представниками протилежної статі; здатністю до самовдосконалення себе як майбутнього сім'янина.

З метою виявлення рівнів сформованості ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів підібрано комплекс діагностичних методів і методик, за допомогою яких вимірювалися окремі показники зазначених нами критеріїв, а саме: анкетування, рольова гра «Інтерв'ю», вправа «Чи готовий ти до сімейного життя?», написання та аналіз студентських творів «Моя майбутня сім'я. Якою я її бачу», метод незакінчених речень, тестування (тест В. Бойка; тест «Мій запас міцності»), експертна оцінка, картка педагогічних спостережень, сюжетно-рольова гра «Взаємні претензії», створення проблемних ситуацій, вправи «Мої плюси і мінуси», «Яким мене бачать інші» (А. Яцеленко).

Вивчення рівня сформованості ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів за когнітивним критерієм (знання щодо сутності та функцій сім'ї; усвідомлення цінності сім'ї для окремої особистості та суспільства в цілому; усвідомлення важливості моральних цінностей (любові, дружби, вірності, взаємоповаги, взаєморозуміння) як

основи сім'ї)) відбувалося за допомогою наступних методів і методик: анкетування, рольова гра «Інтерв'ю» [4, с. 77], вправа «Чи готовий ти до сімейного життя?» [5, с. 128–129], написання та аналіз твору «Моя майбутня сім'я. Якою я її бачу».

Вивчення рівня сформованості ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів за показником «знання щодо сутності та функцій сім'ї» відбувалося за допомогою анкети, яка містила наступні запитання:

- Що для вас означає поняття щаслива сім'я?
- Які функції виконує сучасна сім'я?
- Чи збираєтесь ви у майбутньому створювати сім'ю?
- Які мотиви, на Вашу думку, спонукають до вступу у шлюб?
- Що означає бути хорошим чоловіком? (запитання для юнаків);
- Що означає бути хорошою дружиною? (запитання для дівчат).

З метою вивчення рівня сформованості ціннісного ставлення до створення сім'ї за показником «усвідомлення важливості моральних цінностей (любові, дружби, вірності, взаємоповаги, взаєморозуміння) як основи сім'ї» учасникам експерименту було запропоновано написати твір «Моя майбутня сім'я. Якою я її бачу». План твору не давався. У процесі аналізу студентських творів звертали увагу на наявність моральних цінностей, які є основою сім'ї (любов, дружба, вірність, взаємоповага, взаєморозуміння).

Вивчення рівня сформованості ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів за емоційно-ціннісним критерієм (мотивація на створення сім'ї та виконання подружніх і батьківських обов'язків; здатність до емпатії; прагнення створювати сімейні відносини і розвивати їх на основі моральних цінностей (любові, дружби, вірності, взаємоповаги, взаєморозуміння)) відбувалося за допомогою наступних методів і методик: анкетування, методу незакінчених речень, тестування (тест В. Бойка).

З метою виявлення рівня сформованості ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів за показником «мотивація на створення сім'ї та виконання подружніх і батьківських обов'язків» респондентам було запропоновано запитання: «Які мотиви, на Вашу думку, спонукають Вас до вступу у шлюб?». Серед переліку мотивів студенти мали обрати той, що саме спонукає їх до вступу у шлюб.

Студентам аграрних коледжів було запропоновано для вибору такі мотиви: любов; спільність поглядів та інтересів; можливість вирішити свої житлові та матеріальні проблеми; інтимно-сексуальні стосунки; отримати соціальний статус одруженої особи; страх залишитися самотнім (самотньою); налагоджений побут; бажання мати дітей, займатися їх вихованням; необхідність узаконити реальні подружні стосунки; вплив батьків, інших родичів.

З метою виявлення рівня сформованості позитивного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів за показником «здатність до емпатії» було запропоновано тест В. Бойка; метод незакінчених речень.

У ході використання методу незакінченого речення юнакам і дівчатам, які навчаються в аграрних коледжах було запропоновано висловити судження стосовно умов, необхідних для щасливого сімейного життя: «Щасливе сімейне життя залежить від...».

З метою виявлення рівня сформованості ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів за поведінково-діяльнісним критерієм (здатність до адекватного вибору поведінки в різних життєвих ситуаціях; вміння спілкуватися з представниками протилежної статі; здатність до самовдосконалення себе як майбутнього сім'янина) використовували тестування «Мій запас міцності» [6, с. 444–445], метод експертної оцінки, метод педагогічного спостереження, сюжетно-рольову гру «Взаємні претензії» [7, с. 256], метод створення проблемних ситуацій; вправи «Мої плюси і мінуси», «Яким мене бачать інші» [8, с. 29].

У процесі проведення вправи «Мої плюси і мінуси» студентам необхідно було поділити чистий аркуш навпіл. В одну колонку вони записували свої позитивні якості як майбутнього сім'янина, в іншу – негативні. Потім (за бажанням студента) якості зачитували та обговорювали.

Під час проведення вправи «Яким мене бачать інші?» за згодою студента однокласники характеризували його особистісні якості (письмово). При цьому студент також описував свої якості. Потім словесні портрети було прочитано та порівняно із якостями, які написав про себе студент. Після цього студент відзначав, що його найбільш вразило, які характеристики не збігаються з його уявленням про себе.

Зважаючи на названі вище нами показники визначено три рівні сформованості ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів: високий, середній, низький.

Високий рівень. Студенти аграрних коледжів мають ґрунтовні знання щодо сутності та функцій сім'ї; усвідомлюють особистісну та суспільну цінність сім'ї у житті людини; важливість моральних цінностей (любові, дружби, вірності, взаємоповаги, взаєморозуміння) як основи сім'ї; зорієнтовані на створення майбутньої сім'ї та виконання подружніх та батьківських обов'язків; виявляють співчуття, вболівання, чуйність, повагу до іншого; прагнуть створювати сімейні відносини та розвивати їх на основі моральних цінностей (любові, дружби, вірності, взаємоповаги, взаєморозуміння); виявляють здатність прогнозувати свої дії та їх наслідки у конкретних життєвих ситуаціях; вміють спілкуватися з представниками протилежної статі на засадах партнерства, взаємодопомоги, взаємопідтримки; виявляють здатність до самовдосконалення себе як майбутнього сім'янина.

Середній рівень. Студенти аграрних коледжів мають достатні знання щодо сутності та функцій сім'ї; недостатньо усвідомлюють особистісну та суспільну цінність сім'ї у житті людини; важливість моральних цінностей (любові, дружби, вірності, взаємоповаги, взаєморозуміння) як основи сім'ї; недостатньо сформована мотивація на створення сім'ї та виконання подружніх та батьківських обов'язків;

ситуативно виявляють співчуття та вболівання, чуйність, повагу до іншого; виявляють ситуативне прагнення створювати сімейні відносини та розвивати їх на основі моральних цінностей (любові, дружби, взаємоповаги, взаєморозуміння); не завжди здатні прогнозувати свої дії та їх наслідки у конкретних життєвих ситуаціях; мають труднощі у спілкуванні з представниками протилежної статі; ситуативно виявляють здатність до самовдосконалення себе як майбутнього сім'янина.

Низький рівень. Студенти мають фрагментарні знання щодо сутності та функцій сім'ї; не усвідомлюють особистісну та соціальну цінність сім'ї у житті людини; мають спотворені уявлення про сімейні стосунки; характеризуються відсутністю мотивації щодо створення сім'ї; виявляють нетерпимість, нестриманість, агресивність; не виявляють прагнення щодо створення сім'ї на основі моральних цінностей (любові, дружби, вірності, взаємоповаги, взаєморозуміння); не здатні прогнозувати свої дії та їх наслідки у конкретних життєвих ситуаціях; не вміють спілкуватися з представниками протилежної статі; не вважають за необхідне працювати над самовдосконаленням себе як майбутнього сім'янина.

Розроблено критерії та показники сформованості ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів; здійснено добір діагностичного інструментарію відповідно до проблематики дослідження; схарактеризовано рівні сформованості ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів

Подальшого вивчення потребують питання щодо аналізу стану сформованості ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів; обґрунтування та експериментальної перевірки педагогічних умов формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів у позааудиторній діяльності.

Список використаної літератури

1. Канішевська Л. В. Дослідження проблеми формування цінностей сімейного життя у старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів / Л. В. Канішевська. // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія». / Редкол. : С. М. Ніколаєнко (відп. ред.) та ін. – К. : Міленіум, 2016. – Вип. 253. – С. 79–86. **2. Зверева І. Д.** Діагностика моральної вихованості школярів / І. Д. Зверева, Л. Г. Коваль, П. Д. Фролов. – К. : ІСДО, 1995. – 156 с. **3. Крутецкий В. А.** Основы педагогической психологии / В. А. Крутецкий. – М. : Просвещение, 1972. – 255 с. **4. Сімейні цінності: навчально-методичний посібник до навчальної програми «Сімейні цінності» (70 годин) [для 8-9х класів] / [О. В. Мельник, Т. В. Кравченко, Л. В. Канішевська, О. М. Пархоменко. – Івано-Франківськ : НАІР, 2014. – 252 с. **5. Олифирович Н. И.** Психология семейных кризисов / Н. И. Олифирович, Т. А. Зинкевич-Куземкина, Т. Ф. Велента. – СПб. : Речь, 2006. – 360 с. **6. Канішевська Л. В.** Теоретико-методичні основи виховання соціальної**

зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності : дис. ...д-ра. пед. наук : 13.00.07 / Канішевська Любов Вікторівна.– К., 2011. – 512 с. **7. Канішевська Л. В.** Формування сімейних цінностей у старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів / Л. В. Канішевська. – К. : Компринт, 2016. – 403 с. **8. Яцеленко А. А.** Виховання відповідальності молодших підлітків у позаурочній діяльності шкіл-інтернатів: науково-методичний посібник для педагогів загальноосвітніх шкіл-інтернатів / А. А. Яцеленко – К. : Ін-т проблем виховання НАПН України, 2014. – 68 с.

Шелест Н. А. Формування ціннісного ставлення до створення сім'ї студентів аграрних коледжів у позааудиторній діяльності: методика констатувального етапу експерименту

У статті розкрито методику констатувального етапу експерименту з проблеми формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів у позааудиторній діяльності. Розроблено критерії і показники сформованості ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів: когнітивний (знання щодо сутності та функцій сім'ї; усвідомлення цінності сім'ї для окремої особистості та суспільства в цілому; усвідомлення важливості моральних цінностей (любові, дружби, вірності, взаємоповаги, взаєморозуміння) як основи сім'ї); емоційно-ціннісний (мотивація на створення сім'ї та виконання подружніх і батьківських обов'язків; здатність до емпатії; прагнення створювати сімейні відносини і розвивати їх на основі моральних цінностей (любові, дружби, вірності, взаємоповаги, взаєморозуміння)); поведінково-діяльнісний (здатність до адекватного вибору поведінки в різних життєвих ситуаціях; наявність вміння спілкуватися з представниками протилежної статі; здатність до самовдосконалення себе як майбутнього сім'янина); схарактеризовано рівні сформованості ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів: високий, середній, низький.

Ключові слова: методика констатувального етапу експерименту, ціннісне ставлення до створення сім'ї, студенти аграрних коледжів, критерії, показники, рівні сформованості ціннісного ставлення до створення сім'ї.

Шелест Н. А. Формирование ценностного отношения к созданию семьи студентов аграрных колледжей во внеаудиторной деятельности: методика констатирующего этапа эксперимента

В статье раскрыта методика констатирующего этапа эксперимента по проблеме формирования ценностного отношения к созданию семьи у студентов аграрных колледжей во внеаудиторной деятельности. Разработаны критерии и показатели сформированности ценностного отношения к созданию семьи у студентов аграрных колледжей: когнитивный (знание о сущности и функциях семьи; осознание ценности семьи для отдельной личности и общества в целом; осознание важности моральных ценностей (любви, дружбы, верности, взаимоуважения,

взаємопонимання) как основы семьи)); эмоционально-ценностный (мотивация на создание семьи и выполнение супружеских обязанностей; способность к эмпатии; стремление создавать семейные отношения на основе моральных ценностей (любви, дружбы, верности, взаимоуважения, взаимопонимания)); поведенческо-деятельностный (способность к адекватному выбору поведения в разных жизненных ситуациях; умение общаться с представителями противоположного пола; способность к самосовершенствованию себя как будущего семьянина); охарактеризованы уровни сформированности ценностного отношения к созданию семьи у студентов аграрных колледжей: высокий, средний, низкий.

Ключевые слова: методика констатирующего этапа эксперимента, ценностное отношение к созданию семьи, студенты аграрных колледжей, критерии, показатели, уровни сформированности ценностного отношения к созданию семьи.

Shelest N. The Formation of Value Attitude to Creating Family Among Students of Agricultural Colleges in After Classroom Activities: the Methodology of a Summative Phase of the Experiment

This article describes the methodology of a summative phase of the experiment. The experiment is carried out to confirm or falsify the hypothesis of the formation of value attitude to creating family among students of agricultural colleges in after classroom activity. The author has developed criteria and indicators of levels of the formation of value attitude to creating family among students of agricultural colleges in after classroom activities. They are : 1) a cognitive criterion :- the knowledge about what family is and its functions; - the awareness of family value for an individual and society on the whole; - the awareness of the importance of moral values such as love, friendship, faithfulness, mutual respect and understanding; 2) an emotional and value criterion: - the motivation to create a family and fulfill family and parental duties; - empathy; - the desire to establish family relationships and develop them on the basis of moral values such as love, friendship, faithfulness, mutual respect and understanding; 3) a behavioral and activity criterion: - the ability to a reasonable choice of one's behavioral style in different life situation; the ability to communicate with people of opposite gender the ability to develop as a future family member. Taking these criteria and components into account, the researcher has developed levels of the formation of value attitude to creating family among students of agricultural colleges such as advanced, intermediate and low.

Key words: the methodology of a summative phase of the experiment, value attitude to creating family, students of agricultural colleges, criteria, indicators, levels of the formation of value attitude to creating family.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2018 р.

Прийнято до друку 01.03.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.